

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Теліпко Наталії Олександрівни

«Психологічні особливості інтуїції у процесі прийняття рішень», подану
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність теми дослідження. Обрана тема дисертаційного дослідження є надзвичайно важливою у світлі сучасних суспільних і професійних викликів. Зростаюча нестабільність та непередбачуваність управлінського середовища, особливо в умовах війни та постійного стресового тиску, вимагають від керівників здатності до швидкого, водночас виваженого прийняття рішень. У таких ситуаціях дедалі помітнішою стає роль інтуїції як внутрішнього психологічного механізму, що дозволяє оперативно орієнтуватися в складних і динамічних обставинах.

Інтуїція у процесі прийняття рішень — це не просто «відчуття», а складна психологічна функція, яка включає елементи досвіду, емоцій, несвідомої обробки інформації. Її ефективність зростає в умовах браку часу або недостатньої інформації, коли традиційні логіко-аналітичні моделі стають малопридатними. У цьому контексті дослідження механізмів інтуїтивного прийняття рішень набуває ключового значення як для теорії психології, так і для практики професійної діяльності, в тому числі і управлінської.

Наукова новизна й значущість теми також обумовлена тим, що інтуїція досі недостатньо вивчена як окрема управлінська компетентність, особливо в українському контексті. Систематизація знань про чинники, що сприяють або, навпаки, гальмують розвиток інтуїції у керівників різних рівнів, є важливим кроком до формування нових підходів у підготовці управлінців.

Отже, дослідження психологічних аспектів інтуїції відповідає актуальним запитам часу, має суттєву прикладну спрямованість і сприятиме вдосконаленню управлінської діяльності в кризових умовах.

Структура та зміст дисертаційної роботи. Дисертаційна робота

складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел 262 джерел (з них 155 джерел іноземними мовами) та 1 додатку (5 сторінок). Загальний зміст дисертації викладено на 243 сторінках, із них 214 сторінок основного тексту.

У вступі дисертаційної роботи обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, визначено її зв'язок із науковою темою кафедри диференціальної і спеціальної психології, в межах якої виконувалась робота. Чітко визначено мету та завдання дослідження, також об'єкт, предмет, теоретичну та методологічну базу дослідження і комплекс методів дослідження. У вступі представлено наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення. Зазначено особистий внесок здобувачки у проведення наукового дослідження, відображено основні результати апробації, подано інформацію про наукові публікації, структуру та обсяг дисертації. Системність викладення основних положень вступної частини свідчить про сформованість дослідницької позиції здобувачки, послідовність і логічну узгодженість методологічних засад, що лежать в основі наукової роботи.

У першому розділі дисертаційної роботи представлено широкий огляд літературних джерел за темою дослідження. Узагальнено та критично осмислено наукові підходи до розуміння проблематики інтуїтивного прийняття рішень загалом та управлінських рішень зокрема, розкрито сучасний стан її вивчення та окреслено перспективні напрями подальших досліджень. Теоретико-методологічні засади викладено у відповідності до вимог академічної науки: дисертанткою чітко визначено загальнонаукові та спеціальні психологічні принципи, наукові підходи, концепції, теорії та окремі положення, що забезпечують комплексний підхід до аналізу обраної теми. Огляд літератури свідчить про глибоку обізнаність авторки з предметом наукового пошуку та високий рівень теоретичної підготовки.

У другому розділі дисертації представлено концепція розвитку інтуїції у процесі прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику, розкрито

особливості організації та проведення емпіричного дослідження. Представлено обґрунтований підхід до розробки його дизайну та ретельний добір психодіагностичного інструментарію, що забезпечило валідність та надійність отриманих результатів.

У третьому розділі представлено аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей інтуїції у процесі прийняття рішень. Дисертанткою виокремлено особливості проявів різних типів інтуїції та встановлено, що з набуттям управлінського досвіду поступово зростає рівень холістичної та інферентної інтуїції, тоді як афективна інтуїція демонструє менш передбачувану динаміку, залежну від контексту та особистісних характеристик досліджуваних.

Виявлено, що рівень критичного мислення зростає з набуттям управлінського досвіду, а саме відмінності між студентами-магістрами та топ-менеджерами свідчить про вплив управлінського досвіду на розвиток когнітивних аналітичних навичок досліджуваних. Доведено, що толерантність до невизначеності залежить не стільки від досвіду, тому що окремі її компоненти (здатність до дій у невизначених умовах) зростають з часом, а інші (схильність до тривожності або дезорганізації) залишаються відносно стабільними та залежать від особливостей особистості досліджуваних.

Дисертанткою з'ясовано, що організаційні культури, які акцентують увагу на взаємопідтримці, відкритості до змін і стимулюванні нововведень, створюють сприятливі умови для формування та реалізації різних форм інтуїтивного мислення. Натомість надмірно формалізовані, ієрархічні або надто індивідуалізовані культурні середовища обмежують розвиток інтуїтивного стилю управління.

У дисертації подано моделі, які деталізують взаємозв'язки між видами інтуїції залежно від управлінського рівня. У магістрів переважає афективна інтуїція, що пов'язана з підвищеною емоційною вразливістю, низькою толерантністю до невизначеності та вираженою потребою у довірливій міжособистісній взаємодії. Така інтуїтивна структура співвідноситься з

кризовим підходом до прийняття рішень і вираженою орієнтацією на колективну взаємодію. У представників середньої управлінської ланки виявлено більш гармонійний інтуїтивний профіль, що включає афективну, інферентну та холістичну компоненти. Їх прояв зумовлений розвитком критичного мислення, особливостями організаційної культури, рівнем емоційної врівноваженості та сприйняттям невизначеності. На вищому рівні управління — серед топ-менеджерів — спостерігається найвищий рівень інтеграції інтуїції у стратегічне управлінське мислення. Холістичний тип інтуїції у цій групі тісно взаємодіє з критичним мисленням і підтримується інноваційно-орієнтованим (адхократичним) типом організаційної культури. Інтуїтивні здібності керівників високого рівня ефективно поєднуються з емоційним інтелектом, здатністю до делегування і психологічною стійкістю, що сприяє зростанню лідерської результативності.

Прикладне значення дисертаційної роботи проявляється у сформульованих рекомендаціях щодо розвитку інтуїтивної компетентності керівників на різних етапах їхньої професійної діяльності. Запропоновані заходи спрямовані на вдосконалення навичок прийняття рішень на основі інтуїції. Практична цінність дослідження Теліпко Н.О. також підсилюється застосуванням сучасних методів математичної обробки даних, що забезпечило високу ступінь достовірності та обґрунтованості емпіричних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі на основі теоретико-емпіричного аналізу висвітлено психологічні особливості інтуїції у процесі прийняття рішень як багатоаспектного когнітивно-афективного феномену, що характеризується швидкістю, цілісністю, переважно несвідомою обробкою інформації та опорою на інтегрований досвід. Запропоновано концепцію розвитку інтуїції, де вона представлена як динамічна компетентність, що об'єднує холістичний, інферентний і афективний типи, формуючись під впливом досвіду, особистісних ресурсів і організаційного середовища.

Встановлено комплекс чинників, що впливають на розвиток інтуїції у менеджерів: емоційна стійкість, відкритість досвіду, рівень критичного

мислення, управлінські навички, толерантність до невизначеності, тип організаційної культури. Окреслено специфіку їхнього впливу на різних управлінських рівнях. Розроблено моделі, що відображають зв'язки між типами інтуїції, їхніми предикторами (критичне мислення, толерантність до невизначеності), модераторами (досвід, культура) та результатами управлінської діяльності.

Поглиблено розуміння динаміки розвитку інтуїції у менеджерів та уточнено роль інтуїції як важливого когнітивно-емоційного ресурсу, що сприяє ефективності управлінських рішень в умовах невизначеності, змін і ризику. Уточнено зв'язки між інтуїцією та іншими психологічними характеристиками керівників і їх спільну роль у досягненні управлінської результативності.

Практичне значення дослідження. Результати дисертаційної роботи мають практичне спрямування і можуть бути використані у діяльності менеджерів та організаційних психологів для вдосконалення консультування, коучингу та професійного навчання персоналу. Результати дослідження можуть стати теоретичним і методологічним підґрунтям для подальших досліджень психологічних особливостей управлінців, зокрема таких аспектів, як різновиди інтуїції (холістична, інферентна, афективна), рівень сформованості критичного мислення, співвідношення інтуїтивного та аналітичного стилів у процесі прийняття управлінських рішень, а також індивідуально-психологічні чинники, що зумовлюють розвиток інтуїції (толерантність до невизначеності, емоційна врівноваженість тощо) та її відповідність особливостям організаційної культури.

У дисертації обґрунтовано низку рекомендацій, спрямованих на стимулювання інтуїтивного мислення у керівників з урахуванням етапу їх професійної кар'єри. Показано, що процес розвитку інтуїції має поетапний характер: для молодих фахівців актуальним є формування базових інтуїтивних навичок і подолання надмірної залежності від раціонального аналізу; для менеджерів середньої ланки – поєднання інтуїції з аналітичними здібностями

та розвиток гнучкого мислення; для топ-менеджерів – трансформація інтуїції у стратегічний інструмент, який поєднується з етичними цінностями й високим рівнем управлінської відповідальності.

Дані, отримані в межах теоретико-емпіричного аналізу, мають високу практичну цінність і можуть бути використані під час розробки спеціалізованих програм професійного добору, адаптації, а також психолого-супровідних заходів, спрямованих на підтримку і розвиток управлінської компетентності на різних етапах кар'єрного зростання.

Висновки, які зроблено дисертанткою, чітко сформульовані та переконливі. Вони синтезують всі основні результати дослідження, засвідчують виконання поставлених завдань та досягнення мети.

У 8 публікаціях повністю відображені основні результати дисертації, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях з психології, включених до переліку, затверджених МОН України, 5 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Поряд із вагомими науковими результатами та перевагами дисертації Теліпко Н.О., вважаємо доцільним висловити окремі зауваження і побажання:

1. У дисертації розкрито взаємозв'язки між інтуїцією та окремими психологічними чинниками (зокрема, критичним мисленням, толерантністю до невизначеності, емоційною стабільністю), однак недостатньо висвітлено ситуації, у яких інтуїція може суперечити раціональному мисленню. На наш погляд, було б доцільно розглянути, за яких обставин відбувається конфлікт між інтуїтивним і аналітичним підходами до прийняття рішень, та які наслідки це має для управлінської ефективності.

2. Враховуючи результати дослідження та його значущість для розвитку інтуїції в управлінському процесі, на нашу думку, доцільно звернути увагу на можливість використання новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту та машинного навчання, для розвитку інтуїтивних компетенцій у менеджерів. Це дозволить створити персоналізовані програми навчання, що підвищать ефективність прийняття рішень у складних умовах.

3. У дисертаційній роботі представлені таблиці, які добре ілюструють емпіричні результати. Водночас у деяких випадках бажано було б забезпечити більшу однорідність їх оформлення — зокрема щодо підписів та точності посилань у тексті.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження.

Дисертаційна робота Теліпко Наталії Олександрівни на тему «Психологічні особливості інтуїції у процесі прийняття рішень» є завершеною науковою працею. За актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю наукових висновків, їх достовірністю, якістю оформлення відповідає вимогам нормативних актів щодо дисертацій, зокрема, «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 зі змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 року та №502 від 19.05.2023 року, а її автор, Теліпко Наталія Олександрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент:

кандидат психологічних наук,
професор кафедри диференціальної
і спеціальної психології,

Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова

Маргарита КРЕМЕНЧУЦЬКА

Професор з психології,
науки, професор

Володимир ІВАНЦУК